

FÖRSLAG PÅ ANPASSNINGAR I FÖRSKOLAN FÖR ETT BARN MED AUTISM

Inom förskolan vill vi så gärna jobba med inkludering, men att inkludera barn med autism i alla situationer kan ibland innebära exkludering

FÖRORD

I detta kompendium har vi samlat förslag på anpassningar i förskolan för ett barn inom autismspektrat. Alla barn är självklart olika och barn med autism är inget undantag. Det är väldigt stor skillnad på ett barn med diagnosen autism nivå 1 som kan kommunicera, om än med bristfällig kommunikation, och ett barn med diagnosen autism nivå 3 som är icke verbalt och inte kommunicerar alls så att pedagogerna på förskolan förstår. Behoven och därmed anpassningarna är alltid individuella och vi föreslår alltid en dialog med vårdnadshavarna för att se så inte anpassningar görs som inte är relevanta.

Så, diskutera med vårdnadshavarna först och dryfta det ni som pedagoger har sett för att komma fram till var ni ska börja. Var heller inte rädd för att ändra er om ni märker att det ni trodde skulle fungera inte gör det alls – men ha även tålamod.

Tack för att ni engagerar er!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

EGEN RESURS.....	4
MINDRE GRUPPER, DELA GRUPPEN I MINDRE GRUPPER	4
EGET RUM/AVSKILD HÖRNA.....	4
UTBILDNING FÖR PERSONALEN.....	5
AKK.....	5
TID FÖR ÅTERHÄMTNING.....	6
ÅTERBERÄTTA DAGEN FÖR VÅRDNADSHAVARNA GENOM BILDER	6
TRÄNING EN TILL EN MED PEDAGOG.....	6
GES MÖJLIGHET ATT ÄTA I MINDRE GRUPP/SJÄLV MED PEDAGOG	7
ANPASSAD KOST.....	7
TYDLIGT SCHEMA FÖR DAGEN	7
HJÄLPMEDLET TIMETIMER.....	8
PLACERING AV BARNETS KLÄDHYLLA.....	8
ARBETA MED LÅGAFFEKTIVT BEMÖTANDE	8
ANPASSAT TAL HOS PEDAGOGERNA.....	8
HÖRSELKÅPOR/BRUSREDUCERANDE HÖRLURAR.....	9
BARNETS VISTELSETIDER	9
KOMMUNIKATIONSPASS.....	9
INTRYCKSSANERA.....	9
SENSORISKA/INTERAKTIVA LEKSAKER	9
Checklista/Punktlista över anpassningar i förskolan för ett barn med autism	10

INTRESSERADE (OCH ENGAGERADE) PEDAGOGER

Egentligen är väl detta den punkt som alla föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar anser spelar störst roll för barnets tid och utveckling på förskolan. Om det finns engagemang, vilja och intresse hos pedagogerna själva så kommer mycket att lösa sig automatiskt. Pedagoger som vill lära sig och som vill hjälpa barnet försöker själva finna kunskap och lösningar. En engagerad pedagog kan betyda allt för barnet och familjen i en sådan här situation.

Föräldrar till barn med autism är dessvärre vana att själva behöva kämpa för exakt allt i barnets liv, så att få känna att pedagogerna på förskolan vill hjälpa, vill lära sig och vill ha deras barn där - det är obeskrivligt värdefullt.

Om det finns personal på barnets avdelning som känner att hen inte är den bästa för jobbet att jobba nära detta barn, som inte har engagemang, vilja och/eller ork, så bör förskolan se över om det finns en annan pedagog på en annan avdelning som gärna jobbar i denna barngrupp, någon som ser det som utvecklande/lärorikt och förhoppningsvis roligt och givande. Detta kan vara den bästa lösningen för såväl barnet som förskolan och pedagogerna själva.

EGEN RESURS

Alla föräldrar till barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar önskar med största sannolikhet att deras barn har en person vid sin sida hela tiden. En som hjälper dem i det sociala samspelet, som hjälper till att kommunicera med andra barn och vuxna och som blir barnets trygga person i en ofta påfrestande miljö. Att ha en och samma person kan underlätta för barn med autism att knyta an och skapa en relation. Det kan exempelvis leda till att barn som annars kanske inte äter eller utför sina behov på förskolan blir trygga nog att göra detta. Viktigast är dock den kunskap som resursen troligtvis får om barnet. Genom att vara fokuserad på enbart det barnet och följa barnet hela dagarna skapar sig resursen ovärderlig kunskap om barnet och genom den kan hen lista ut hur en bör arbeta och agera runt barnet.

MINDRE GRUPPER, DELA GRUPPEN I MINDRE GRUPPER

Det har diskuterats i förskolevärlden i många år att barngrupperna i förskolan är alldeles för stora för alla barns bästa. Barn inom autismspektrat har ofta svårt att tolka och sortera intryck, kan vara ljudkänsliga och ha svårigheter med socialt samspel och kommunikation. Ju större barngrupp desto mer intryck och fler barn att "lära känna"/anpassa sig till. Att ge barnet möjlighet att vistas i mindre grupper kan spara på barnets energi, men även hjälpa till vid exempelvis lärandesituationer kring socialt samspel. Mindre grupper torde även underlätta för pedagogerna att se barnet och dess individuella behov.

EGET RUM/AVSKILD HÖRNA

För barn inom autismspektrat kan det vara oerhört viktigt att under dagen själv kunna bestämma när en behöver återhämtning. Då behöver möjligheten finnas att kunna gå undan den stora barngruppen. Om det ej finns möjlighet att avsätta ett eget rum för barnet med behov så kan en specifik hörna skapas. Ett lektält eller stolen "PS Lömsk" från IKEA kan användas för att skapa ett "rum i rummet" åt barnet för att skärma av mot andra. Viktigt då är att den speciella hörnan är just det barnets egna och att det inte används som lekmaterial till resterande barngrupp.

UTBILDNING FÖR PERSONALEN

Det kan stärka personalen, och i sin tur relationen till barnet, att få utbildning inom aktuell NPF-diagnos, vad det innebär för svårigheter för barnet och hur en kan jobba med dessa svårigheter på bästa sätt. Speciellt om pedagogerna själva inte är engagerade och söker egen kunskap och sätter sig in i ämnet, då kan allmän/generell utbildning om diagnosen vara värdefull.

TIPS!

- Det finns flera utbildningar på habiliteringarna runt om i landet som förskolepersonal gärna får delta i tillsammans med vårdnadshavare.

Vi rekommenderar dessa tre föreläsningar på nätet:

* Bo Hejlskov Elvén om Lågaffektivt bemötande, UR Play

<https://urplay.se/program/198406-ur-samtiden-lyfta-upp-eller-trycka-ner-lagaffektiv-teori-och-metod-del-1>

* Bo Hejlskov Elvén om Lågaffektivt bemötande – del 2, UR Play

<https://urplay.se/program/198407-ur-samtiden-lyfta-upp-eller-trycka-ner-lagaffektiv-teori-och-metod-del-2>

* Gunilla Thunberg om Rätten till kommunikation, UR Play

<https://urplay.se/program/198404-ur-samtiden-lyfta-upp-eller-trycka-ner-ratten-till-kommunikation>

* Att vara förälder till ett barn med autism - föreläsning med Monica Bergenek, Youtube

<https://youtu.be/8uz3sSGLeA8>

AKK

Att använda TAKK (tecken som alternativ och kompletterande kommunikation) samt bildstöd är positivt för alla förskolor och för alla barns språkutveckling. Bildscheman, bildstöd vid matsituationer, val av aktiviteter och så vidare kan gynna fler barn än bara barn inom autismspektrat. Däremot bör TAKK och bildstöd (även pratkartor/samtalskartor) användas i samtliga situationer när det kommer till barn med det behovet. Bildstödet bör vara individanpassat efter just det barnets behov och intressen. Under föregående rubrik tipsade vi om Gunilla Thunbergs föreläsning *Rätten till kommunikation*, där visar hon bland annat filmer om pekprat och samtalskartor.

TIPS!

- En kan enkelt skapa kostnadsfria bildstöd på www.bildstod.se
- Många kommuner har InPrint3 inköpt till förskolorna att kunna skapa egna bildstöd.
- Det finns en kostnadsfri webbkurs om TAKK att gå för de som vill, sök på "Region Uppsala TAKK webbkurs" alternativt skriver ni in denna adress direkt: <https://regionuppsala.se/infoteket/hitta-tips-och-verktyg/tecken-som-alternativ-och-kompletterande-kommunikation/> Där finns även material att ladda ner och skriva ut.
- På ritadetecken.se kan en söka ritade bilder på olika tecken.
- På Region Stockholms hemsida finns flera pratkartor skapade för att använda i förskolan att ladda ner, samt annat material som "Tips på hur man kan locka till samspel kring böcker med anpassningar" och "Tips på olika aktiviteter och lekar man kan göra med enkla samtalsapparater". Länk: <https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/material-att-ladda-ner-och-bestalla/skola-arbete-fritid---material-att-ladda-ner3/>

TID FÖR ÅTERHÄMTNING

Det är ofta viktigt att barnet får tid för återhämtning. Återhämtning innebär dock inte alltid att barnet sitter med en surfplatta själv i en soffa, det kan innebära att få sitta och rada upp leksaker själv med en pedagog, lyssna på en bok, att få gå ut i skogen och vistas utomhus eller att få stå själv vid en diskho och hålla på med vattenlek. En stund utan krav och massa intryck. Tillfällena för återhämtning kan vara fler gånger under en dag och inte bara direkt efter lunchen som kan vara vanligt.

ÅTERBERÄTTA DAGEN FÖR VÅRDNADSHAVARNA GENOM BILDER

Då många barn med autism har bristande kommunikation så är det oerhört betydelsefullt för föräldrarna att få kontinuerlig (helst daglig) återkoppling om hur dagen varit och vad barnet har gjort under dagen. Ett "dagen har varit bra" eller "hen har varit glad" är inte tillräckligt. Om barnet inte kan berätta själv vad hen har gjort under dagen på förskolan så är det rimligen bara pedagogerna som kan göra detta.

Förslag på hur kommunikation kan ske är exempelvis via sms, en anteckningsbok som åker fram och tillbaka mellan förskolan och hemmet eller via någon av alla de appar som finns skapade just för detta ändamål. Har barnet ett kommunikationshjälpmedel i form av en talapparat så kan bilder fotas och laddas in där varje dag tillsammans med en kortare text.

Att få informationen muntligt vid hämtning passar inte alla, bland annat då en del barn blir oroliga av att vårdnadshavarna ska stå och kommunicera med pedagogerna istället för att fokusera på barnet när barnet vet att hen ska åka hem.

Många föräldrar till barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning lämnar aldrig någonsin iväg sitt barn till någon annan, förutom till förskolan. Så att få en bild på vad just detta barn gjort under ett tillfälle när en själv som förälder inte varit närvarande, betyder oerhört mycket. Men det är inte bara härligt rent känslomässigt, att få en bild med en tillhörande kort text skapar också möjlighet för föräldrarna att kommunicera kring bilden och förskolan tillsammans med barnet, "Åh, Alexander har cyklat idag på förskolan" eller "Titta, Alexander målade idag". Det ger också möjlighet att säga under morgonen innan barnet kommit iväg till förskolan "Nu ska vi åka till förskolan. Kanske Alexander vill måla eller cykla idag? Det har jag sett att du tycker om att göra".

TIPS!

- Appen "PictureMyLife - Dagboken" använder många till just detta ändamål.

TRÄNING EN TILL EN MED PEDAGOG

Det sägs att barn med autism oftast lär sig allra bäst i en-till-en-situationer. Först tillsammans med en vuxen, för att på sikt kunna bjuda in ett till barn och ännu längre fram bjuda in ytterligare barn. Varför en-till-en kan vara nödvändigt är för att hjälpa barnet att fokusera på en person och öka dennes koncentration på uppgiften. För att barnet ska känna lust till att lära är det också viktigt med rätt kravnivå – inte för enkelt, inte för svårt.

"Barn med autism kan inte förväntas ta till sig kunskap genom att passivt ta emot, ej heller genom att spontant imitera"¹

---

¹ Övning ger färdighet - Lek och lärande för små barn med autism och andra inläringssvårigheter skriven av Birgitta Spjut & Ulla Lindahl

Pedagogen behöver vara insatt i hur träning med autistiska barn bör ske, exempelvis kan det för barnet finnas behov att få:

- förutsättningar för "att lära sig att lära"
- arbeta med fokus på felfri inlärning
- enkla och tydliga instruktioner
- förstärkning – en slags belöning (kan exempelvis vara applåder, något att leka med efter varje avklarad uppgift eller någonting annat som just det barnet uppskattar lite extra eller skapar en extra glädje för hen)

Kom ihåg att även korta stunder räcker, hellre korta pass varje dag än längre stunder mer sällan, det rekommenderar ofta habiliteringen. Träningsspassen ska varvas med små lekstunder för att hålla intresse och koncentration uppe.

GES MÖJLIGHET ATT ÄTA I MINDRE GRUPP/SJÄLV MED PEDAGOG

Många barn med autism har ett mycket komplicerat förhållningssätt till mat. Det är inte ovanligt att barnen har selektiv ätstörning eller att de måste ha det på ett speciellt sätt för att klara av att äta.

Vanligt för många barn med autism är att det kan vara svårt att äta i vissa miljöer, svårt att äta på en viss typ av tallrik eller med vissa typer av bestick. Det kan även spela roll vilken plats barnet sitter på och maten bör i vissa fall inte nudda varandra (exempelvis ska pastan vara för sig, morötterna för sig, köttfärssås för sig etc.) eller vara blandad. Bli heller inte förvånad om en produkt, som förr har fungerat bra, nu plötsligt ratas när förpackningen på livsmedlet har ändrats. De här nya "godare" recepten är inte alltid godare för alla individer utan kan istället få barnet att sluta äta det livsmedlet helt och hållet.

En del barn behöver äta under lugnare förhållanden och en annan del behöver få röra på sig medan de äter, det vill säga äta en tugga och gå iväg för att sedan komma tillbaka och ta en tugga till.

ANPASSAD KOST

Det är inte ovanligt att barn med autism de behöver anpassad kost på förskolan. Det kan vara värdefullt för vårdnadshavarna att veta om att denna möjlighet finns och beroende på kommun eller förskola så kan det behövas ett intyg för detta.

TYDLIGT SCHEMA FÖR DAGEN

Ett tydligt dagsschema i bildstöd kan vara positivt för de barn som har det behovet, att exempelvis se när vi ska gå ut, när lunchen är och när jag som barn ska åka hem. Dock kan en hel dag bli för mäktigt för många barn och då kan det vara smartare att dela in schemat i flera delar, exempelvis förmiddag och eftermiddag.

Det är inte alla barn med autism som har detta behov så vi rekommenderar att behovet undersöks innan åtgärder sättes in. För en del räcker det att veta vad vi ska göra nu och vad som kommer direkt efter det. En del barn har också behovet att genom bildstöd förberedas dagen innan vid speciella tillfällen, såsom utflykt till bibliotek, se på teater etc.

TIPS!

- Det finns färdigt material att ladda ner och skriva ut för just "först-sedan"-situationer, se länken: <https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/material-att-ladda-ner---sok-sjalv/bildstod---underlag-for-planering-forst---sedan/>

HJÄLPMEDLET TIMETIMER

Detta hjälpmedel används för att tydliggöra tid (fungerar även med timglas). Just tid är ett koncept som många barn med autism kan ha svårt för. Att säga "du får vänta" eller "om en stund" är alldeles för abstrakt för många barn. Visa hellre genom en TimeTimer hur lång tid det är innan den specifika saken ska ske/börja/sluta. Vi rekommenderar verkligen att använda TimeTimer även när något roligt ska ske/börja för att inte göra den till något som bara kopplas till att roliga saker ska avslutas.

TIPS!

- TimeTimer finns även som app.

PLACERING AV BARNETS KLÄDHYLLA

Fundera på var barnets klädhylla placeras. Gärna där det är minst med folk i rörelse. Hellre längst ut på en kant än inklämd mellan andra hyllor.

ARBETA MED LÅGAFFEKTIVT BEMÖTANDE

Kunskap och kompetens inom LAB (Lågaffektivt bemötande) borde få vara en självklarhet för alla som arbetar i en verksamhet där en möter barn med autism. Se Bo Hejliskov Elvén's föreläsning som vi rekommenderat tidigare under rubriken "**Utbildning för personal**".

ANPASSAT TAL HOS PEDAGOGERNA

Här handlar det egentligen om kunskap kring kommunikation med autistiska barn. Anpassa ditt tal genom att exempelvis tala långsammare, använda färre och enklare ord och/eller förtydliga det du säger genom bilder, tecken, gester och liknande. Ge även extra tid för barnet att svara eftersom det kan ta exempelvis upp emot 20 sekunder för ett barn med autism att svara på kommunikation. Men återigen, det är väldigt individuellt.

Några punkter att ta med sig i kommunikationen:

- Titta och lyssna på vad barnet gör, säger och verkar intresserad av - Kommentera det!
- Vänta och förvänta dig att barnet ska svara (genom att peka, göra ljud, titta upp, göra en gest eller försöka säga ett ord). Du kan behöva vänta ganska länge
- Tolka och bekräfta allt barnet gör som om barnet gör detta som kommunikation. Du kan bekräfta genom att imitera barnet eller bygga på det barnet sagt eller gjort.

TIPS!

- Sök på "Region Uppsala Tidig intervention" för att läsa mer om "responsiv kommunikationsstil" eller klicka in på länken direkt: <https://regionuppsala.se/infoteket/hitta-tips-och-verktyg/tidig-intervention/kom-igang-med-kommunikation/>

HÖRSELKÅPOR/BRUSREDUCERANDE HÖRLURAR

Möjligheten att använda hörselkåpor, eller ännu hellre brusreducerande hörlurar (med eller utan musik/ljud i), kan vara mycket bra för barn med autism.

BARNETS VISTELSETIDER

Möjlighet för barnet att gå samma tider varje dag oavsett vårdnadshavares arbetstider kan vara av vikt för en del barn, framförallt för rutinens betydelse. Lika viktigt kan det vara för andra barn att ha flexibla tider för lämning då vårdnadshavarna försöker följa barnets fysiska och psykiska mående och lämna när det passar barnet bäst, för att få en sådan bra start på dagen som möjligt.

Om barnet har en låsning, utbrott, eller är mitt i något kan det möjligtvis vara mindre bra läge att avbryta för att komma exakt den tiden som är sagd till förskolan. För en del kan det vara bäst att ha flexibla lämningstider och att vårdnadshavarna istället sms:ar förskolan under morgonen vilken tid en siktar på att komma och sedan skickar ett sms när barnet är på väg. En bra start på dagen vinner både barn och pedagoger på.

Även en smidig hämtning kan betyda mycket för både barn, vårdnadshavare och pedagoger. Ett exempel, som verkligen inte gäller alla men vissa, kan vara att vårdnadshavarna skickar ett sms när det är tio minuter till hämtning så pedagogerna har chans att förbereda barnet och hjälpa till med eventuell påklädning och andra nödvändiga sysslor.

KOMMUNIKATIONSPASS

Skapa gärna ett kommunikationspass (en mall finns på www.autismochlar.se) till barnet som ska hänga på förskolan. Om vårdnadshavarna inte har möjlighet till detta kan pedagogerna skapa ett eget med den kunskap de själva har om barnet. Kommunikationspasset är tänkt för all personal på förskolan samt vikarier och studenter. All personal i verksamheten bör vara medvetna om barnets funktionsnedsättning, hur barnet kommunicerar och fungerar i sociala sammanhang samt eventuella saker att tänka på så inte endast personalen på barnets avdelning vet detta. Övriga pedagoger kommer möta barnet både ute på gården och inne i lokalerna, då vinner alla på att ha så mycket information som möjligt kring barnet.

INTRYCKSSANERA

Att intryckssanera innebär att minska intrycken, exempelvis genom att byta ut blommiga gardiner i skrikiga färger mot enfärgade i en lugn ton. Genom att förvara leksaker och material i lådor och skåp istället för att ha allt framplockat. En kan enkelt sätta en bild på lådan/skåpet som visar vad som finns inuti och intrycken blir betydligt färre.

SENSORISKA/INTERAKTIVA LEKSAKER

Det är inte alltid klassiska leksaker som exempelvis dockor, böcker eller hink och spade intresserar barn med autism. Ofta kan sensoriska eller interaktiva leksaker vara det som lockar mest. Saker som snurrar, blinkar, går att stapla, rada upp eller känna på. Discolampa är ett hett tips för inomhuslek och såpbubbelmaskin är ett hett tips för utomhuslek.

Checklista/Punktlista över anpassningar i förskolan för ett barn med autism

- Intresserade pedagoger
- Egen resurs
- Dela gruppen i mindre grupper
- Eget rum/avskild hörna att gå undan till
- Utbildning inom aktuell NPF-diagnos
- Aktivt använda individanpassad AKK i alla situationer
- Tid för återhämtning
- Återberätta om dagen för vårdnadshavarna genom bilder
- Träning, en till en, med pedagog
- Ges möjlighet att äta i mindre grupp/själv med pedagog
- Anpassad kost
- Tydligt schema för dagen eller först-sedan-schema
- Hjälpmiddel TimeTimer
- Placering av barnets klädhylla
- Kunskap inom lågaffektivt bemötande och arbeta därefter
- Anpassat tal hos pedagogerna
- Hörselkåpor/brusreducerande hörlurar
- Barnets vistelsetider/smidiga lämningar och hämtningar
- Kommunikationspass
- Intryckssanera
- Sensoriska leksaker